

М. К. Галантич
канд. юрид. наук, заступник директора з наукової роботи
Науково-дослідного інституту приватного права
і підприємництва АПРНУ

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВОВИХ КАТЕГОРІЙ “ОХОРОНА” ТА “ЗАХИСТ” ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

Створення ринку науково-технічної продукції вимагає наявності певних економічних, правових, організаційних умов. До правових слід віднести достатній та необхідний рівень правового регулювання суспільних відносин у науково-технічній сфері. Нормативні акти, які спрямовані на охорону та захист прав та законних інтересів суб'єктів суспільних відносин, які виникають в процесі створення та використання об'єктів промислової власності, містять у собі як норми матеріального, так і процесуального права.

Поняття про термінологічну визначеність у сфері промислової власності належить до складних теоретико-методологічних проблем, а його актуальність зумовлена новим усвідомленням місця промислової власності в житті Української держави та її місце в правовій системі. Разом з тим деякі теоретичні проблеми у сфері промислової власності не знайшли достатнього висвітлення. У працях вчених юристів головним чином присвячені дослідженню елементів механізму охорони промислової власності.

Одна з проблем, що потребує свого вирішення на рівні теоретичних розробок та заходів практичного удосконалення законодавства — проблема розмежування понять охорона та захист промислової власності. Ця проблема комплексна і її розв'язання практично торкається галузей як матеріального права, в першу чергу, цивільного права, а також адміністративного та кримінального права, так і галузей процесуального права — цивільно-господарсько-процесуального та адміністративно-процесуального.

Незважаючи на велике значення, питання про захист залишається одним із маловизначених у теорії права.

Принцип гарантованості правового захисту виявляється у тому, що кожен громадянин України має право за захистом своїх прав звертатися до суду, до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а після використання всіх національних засобів правового захисту — до відповідних міжнародних установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

Принцип доступності судового захисту прав і свобод людини полягає в тому, що відповідно до статті 55 Конституції України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, посадових і службових осіб. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Тому звернення до суду для захисту конституційних прав людини можливо безпосередньо спираючись на норми Конституції України.

Специфіка предмета права промислової власності зумовлює метод правового регулювання — сукупність юридичних засобів впливу, характерних для промислової власності. Для права промислової власності характерний адміністративний та цивільно-правовий метод регулювання відносин. Основними способами регулювання для адміністративного методу є позитивне зобов'язання виконувати всі вимоги відомства і заборона або відмова в наданні правової охорони. Цивільно-правовий метод правового регулювання характеризується юридичною рівністю сторін.

Специфічні риси методу виявляються в юридичному інструментарії, що використовується для захисту промислової власності. Особливим юридичним інструментом захисту прав промислової власності є охоронний документ, що закріплює виключні права на об'єкти промислової власності.

Диспозитивні методи впливу на поведінку суб'єктів права промислової власності характеризується тим, що вони перебувають один щодо одного в юридично рівному становищі. Зміст юридичної рівності полягає в тому, що кожна зі сторін має свій комплекс прав та обов'язків і не підпорядкована іншій. Але майнові відносини, які ґрунтуються на адміністративному підпорядкуванні однієї сторони іншій, також є предметом правового регулювання у сфері промислової власності.

Диспозитивні методи впливу надають можливість сторонам правовідносин встановлювати для себе суб'єктивні права і брати обов'язки. Відносини рівності сторін необхідні для реалізації конституційного принципу свободи творчості. Імперативні методи знайшли своє відображення у відповідних статтях Конституції України, законодавчих актах в сфері промислової власності, вони мають характер **заборон**, і стосуються перш за все встановлення обмежень, зокрема обмеження правомочностей власника використовувати власність на шкоду інтересам держави та суспільства, покликані не допускати недобросовісної конкуренції. При здійсненні своїх прав і виконанні обов'язків володілець об'єктів права

промислової власності, власник житла зобов'язаний додержуватися моральних засад суспільства, оскільки використання власності не може завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, заборону привласнювати третім особам об'єкти промислової власності, у т. ч. і тотожних.

Фактичні зв'язки між суб'єктами, коли їх відносини під впливом юридичних норм набувають форму правових відносин — лише одна частина предмету правового регулювання. Другу її частину створює те, що дія методу правового регулювання поширюється на всіх суб'єктів права, які можуть вступати і не вступати в правовідносини.

Адміністративне право характеризується нерівністю сторін. Методи адміністративного та цивільного права тісно переплетені в праві промислової власності.

Для промислової власності характерний адміністративно-правовий метод регулювання на стадії визнання об'єктів промислової власності і їх правового захисту. Методи цивільно-правового захисту промислової власності діють в основному після проведення адміністративних процедур по визнанню промислової власності в тих рамках, які визначені охоронними документами, а також можуть застосовуватися як додаткова гарантія законності при перевірці раніше прийнятих адміністративних рішень.

Нині багато фахівців вважають, що захист промислової власності повинен вирішуватися в основному цивільними засобами, і така позиція знайшла своє відображення в проекті нового Цивільного кодексу. Така позиція не нова, так Н. С. Братусь вважав що метод цивільно-правового регулювання, який ґрунтується на рівності відособлених у майні суб'єктів, “втягує” в сферу цивільного права різні майнові відносини, які не є товарними, але схожі з ними, у тому числі такі, що виникають із авторства на об'єкти творчості.

Але ця позиція потребує критики через те, що предмет патентного права становлять перш за все відносини на стадії визнання та експертизи об'єктів промислової власності, які за своєю суттю є відносинами, які характеризуються правовою нерівністю сторін і тому не можуть регулюватися цивільним правом. Ці відносини не належать до сфери регулювання цивільного права як за його визначенням, так і по його суті.

Законодавство в сфері промислової власності має свої характерні засоби і інструменти регулювання, які виявляються при визначенні об'єктів промислової власності, відповідності кожного конкретного об'єкта нормативно закріпленим критеріям, статусу суб'єктів, формування правовідносин, способах визначення їх змісту.

У той же час у системі права промислової власності значну частину продовжують займати норми адміністративного права. Це стосується норм, перш за все, повноважень державних органів на видачу охоронних документів. Вони використовують адміністративні методи: 1) нормативний порядок отримання правової охорони; 2) при визначенні категорій відносності до об'єктів промислової власності юридично значимих творінь.

Розв'язання цієї проблеми на рівні теоретичних узагальнень, висновків та пропозицій об'єктивно потребує, в першу чергу, з'ясування питання щодо визначення змісту категорії “правова охорона” та “захист” промислової власності.

Аналіз чинного законодавства у сфері промислової власності, спеціальної літератури та практики діяльності державних органів спеціальної компетенції в сфері промислової власності дозволяє дійти до висновку, що категорія “охорона промислової власності” пов'язана з такими державно-правовими явищами як державна патентна система та захист промислової власності.

Державну патентну систему в широкому розумінні можна визначити, як взяту в єдності всю сукупність організаційно-правових засобів, за допомогою яких забезпечується правовий вплив на суспільні відносини, що виникають в сфері промислової власності у процесі створення, реєстрації, отримання правової охорони та захисту прав на об'єкти промислової власності.

Таким чином, складовими елементами поняття державної патентної системи є:

- закони та правові акти, які визначають порядок охорони та захисту прав і законних інтересів творців промислової власності та власників охоронних документів, що засвідчують їх право на об'єкти промислової власності;
- система державних органів, що надають правову охорону та здійснюють захист промислової власності;
- кадровий потенціал — наявність кваліфікованих кадрів (фахівців), які здійснюють практичну роботу по реалізації функцій органів державної влади в сфері охорони та захисту промислової власності;
- інформаційні, матеріальні та інші ресурси.

Лише у своїй сукупності вони розкривають зміст поняття — державна патентна система. Якщо розглянути цю категорію з точки зору змісту діяльності державних органів, що реалізують свою компетенцію в сфері промислової власності, то державну патентну систему можна представити як процес діяльності державних органів, які складаються з двох пов'язаних між собою але самостійних стадій: перша стадія — це правова охорона промислової власності, а друга стадія — правовий захист промислової власності.

Слід зазначити, що норми, які визначають існування промислової власності підлягають кодифікації за предметною ознакою і поділяються на види:

- 1) адміністративні і цивільні (за методом правового регулювання);
- 2) регулятивні і охоронні (за підставами виникнення);
- 3) абсолютні і відносні (за колом зобов'язаних осіб).

Регулятивні відносини виникають відповідно до охоронної норми, а охоронні — всупереч порушення охоронної норми права промислової власності. Абсолютність правовідносин прав власника об'єкта промислової власності полягає в тому, що суб'єктивному праву володільця об'єкта промислової власності протистойть об'єктивний обов'язок невизначеного кола суб'єктів права, обов'язок яких не порушувати виключне право промислової власності.

У галузі права важливе місце належить методу правового регулювання. Метод — це засіб, за допомогою якого встановлюються права і обов'язки, характер взаємовідносин суб'єктів, правові засади впливу у випадку порушення належних суб'єктивних прав і обов'язків.

С. С. Алексеев зазначає, що одні галузі переважно використовують регулюючий потенціал приписів (зобов'язань), другі — дозволів, треті — заборон. Використання дозволів характерне для цивільного права, приписів (зобов'язань) — для адміністративного, заборон — для кримінального [1].

У сфері права промислової власності регулювання здійснюється за допомогою всіх трьох секторів.

Розкриття змісту правової категорії “охорона промислової власності” найбільш доцільно зробити у порівнянні з категорією “захист промислової власності”. Це дає змогу з'ясувати в чому полягає різниця між цими категоріями та процесами, які вони відображають, визначити спільне, з'ясувати, що є первинним, а що похідним, що є умовою, а що є наслідком. Порівняння цих стадій слід починати з визначення їх змісту.

Процес охорони промислової власності реалізується через конкретні організаційні засоби державного впливу, які існують в правовій формі. Уповноважений Державний орган (Державний департамент інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки) видачею охоронного документу не тільки посвідчує факт наявності об'єкта промислової власності, права власності на нього, а також підтверджує межі повноважень конкретного суб'єкта права до певного об'єкта промислової власності. Суб'єкт права — це фізичні та юридичні особи, як автори, заявники, так і власники охоронних документів, їх правонаступники.

З іншого боку, видачею охоронного документу уповноважені державні органи офіційно підтверджують визнаний факт охороноспроможності об'єкта промислової власності, засвідчують певні виключні права відповідних суб'єктів права, і в разі необхідності зобов'язані надавати правовий захист.

Під правовою охороною можна розуміти діяльність органів державного управління, яка урегульована нормами права та спрямована на ідентифікацію, визнання, реєстрацію та видачу охоронного документа на об'єкт промислової власності, а також забезпечення організаційно-правового режиму його правомірного використання.

Правова охорона за своєю суттю є системою спеціальних процедур, які спрямовані на дослідження відповідності певного об'єкта щодо його законодавчо закріплених критеріїв та ознак, яким повинен відповідати обороноздатний об'єкт промислової власності.

Якщо така відповідність державним органом встановлена, то заявник має право на отримання правоохоронного документу на об'єкт промислової власності. Цей охоронний документ не тільки підтверджує право власності на об'єкт промислової власності, а і свідчить про те, що на цей об'єкт буде поширюватися режим правової охорони, визначений як міжнародним так і національним правом.

Разом з тим, охоронний документ на об'єкт промислової власності породжує не тільки суб'єктивні права, а й відповідні суб'єктивні обов'язки. Зокрема мова йде про обов'язок підтримання охоронного документу у силі шляхом сплати щорічних обов'язкових платежів. При невиконанні покладених на суб'єкта промислової власності обов'язків для нього наступають відповідні правові наслідки — припинення наданої правової охорони.

Щодо захисту прав на об'єкти промислової власності, то його слід розуміти, як передбачену законодавством діяльність відповідних державних органів по визнанню, поновленню прав, а також усуненню перешкод, що заважають реалізації прав та законних інтересів суб'єктів права в сфері

промислової власності. Визнання прав заінтересованих суб'єктів в сфері промислової власності, може розглядатися як елемент захисту промислової власності, і зводиться до визнання їх права бути заявником на отримання охоронного документу на об'єкт промислової власності. Таким чином, захист прав на об'єкти промислової власності включає три елементи: визнання оспорюваного права; поновлення порушеного права та охоронюваного інтересу та припинення правопорушень. Захист розглядається як діяльність спеціально уповноважених органів. Поновлення порушеного права та усунення перешкод у здійсненні прав та законних інтересів суб'єктів права в сфері промислової власності включає заходи по припиненню правопорушень і застосування до правопорушників передбачених законом заходів юридичної відповідальності.

Законодавство по захисту в сфері промислової власності містить:

- 1) визначення загальних положень, принципів законодавства про правопорушення, поняття правопорушення;
- 2) загальні умови відповідальності;
- 3) систему стягнень і правил їх накладення;
- 4) систему заходів державного впливу і правил їх застосування, що вимагає порядок звільнення від адміністративної відповідальності;
- 5) особливості відповідальності за окремі види правопорушень;
- 6) Перелік органів і посадових осіб, правомочних здійснювати провадження по справах про правопорушення у сфері промислової власності.

Функція захисту, що покладена на відповідні державні органи, спрямована на визнання або поновлення прав, а також усунення перешкод реалізації прав та законних інтересів суб'єктів права, може реалізовуватись завдяки використанню різного за своєю правовою природою юридичного інструментарію. Так, визнання відповідного права може здійснюватися як із застосуванням методів цивільно-правових, так і адміністративно-правових. Поновлення порушених прав та застосування юридичних санкцій — шляхом застосування методів не лише цивільно-правового впливу, але й методів адміністративно-правового та кримінально-правового примусу.

Тому під правовим захистом промислової власності можна розуміти юрисдикційну діяльність органів державної виконавчої та судової влади в сфері промислової власності, урегульовану матеріальними та процесуальними нормами адміністративного, цивільного, кримінального права.

Систему державних органів, що надають правову охорону об'єктам промислової власності, зміст їх діяльності, пов'язаний з охороною промислової власності, коло суб'єктів права які можуть виступати носіями цих прав, їх правове становище та характер взаємовідносин між державними органами та заявниками, визначений нормами законодавства.

Правовий захист промислової власності можна розглядати в об'єктивному та суб'єктивному значенні. В об'єктивному аспекті — це обов'язок відповідних державних органів відповідно до закону щодо встановлення факту належності прав або факту порушення суб'єктивного права в сфері промислової власності та застосування відповідних заходів, спрямованих на поновлення порушених прав та законних інтересів суб'єктів промислової власності, аж до застосування санкцій до правопорушників. В суб'єктивному значенні правовий захист прав на об'єкти промислової власності можна розглядати як правові можливості надані відповідному суб'єкту права звернутися до компетентних державних органів за захистом (визнання, поновлення права та припинення правопорушення) порушених суб'єктивних прав та законних інтересів в сфері промислової власності.

Право на захист є незалежним самостійним суб'єктивним правом, яке полягає у правовій можливості здійснення захисту, але виникає воно тільки в момент порушення або оспорювання належних йому прав та законних інтересів на всіх стадіях: від створення об'єкта промислової власності до усунення перешкод пов'язаних із здійсненням його права на існуючий об'єкт промислової власності. Правовий захист прав на промислову власність, як і охорона прав завжди пов'язана із суб'єктивним моментом — обов'язковим волевиявленням суб'єкта права щодо реалізації правової можливості як отримання правової охорони так і її захисту, з активною поведінкою суб'єкта права при захисті порушених або оспорюваних прав. Саме від волевиявлення суб'єкта права залежить чи буде задіяний відповідний механізм правового захисту промислової власності. Можна зробити висновок, що реалізація суб'єктивного права на захист суб'єкта права у сфері промислової власності є застосування передбачених законодавством правоохоронних заходів по поновленню порушених або оспорюваних прав, припиненню правопорушень, застосуванню до правопорушників заходів державного примусу у формі юридичної відповідальності.

Викладення суті охорони і захисту промислової власності як окремих стадій організаційно-правової охорони промислової власності дозволяє зробити наступний висновок. Для охорони об'єктів промислової

власності характерне позитивне застосування права, що проявляється як правомірна діяльність органів державного управління по встановленню охороноспроможності об'єкта промислової власності, видачі суб'єктам охоронного документу та підтримці режиму правової охорони на об'єкти промислової власності.

У той же час, правовий захист промислової власності пов'язаний з припиненням негативної суспільно шкідливої діяльності та спрямований на визнання, поновлення порушених прав і законних інтересів суб'єктів промислової власності.

Правовий захист промислової власності здійснюється у передбаченому законом порядку, тобто в належній процесуальній формі, шляхом застосування відповідних засобів і способів захисту. Правовий захист промислової власності складає зміст юрисдикційної діяльності уповноважених державних органів. Суть цієї діяльності полягає у тому, що особа, інтереси якої порушені неправомірними діями, звертається за захистом до відповідних державних органів, які уповноважені визнати або поновити порушене право, а також припинити правопорушення.

Відповідно до чинного законодавства України правова охорона в звичайному розумінні настає після отримання охоронного документу, тобто після визнання компетентним органом держави певного об'єкта, як об'єкти промислової власності.

Передбачені законодавством права на захист в сфері промислової власності набувають свого значення за умови їх реального здійснення. Для повного здійснення особою належних їй суб'єктивних прав застосовуються у тому числі і заходи примусового виконання суб'єктивних обов'язків у випадку, коли зобов'язана сторона ухиляється від належної поведінки. Саме тому особі надана можливість звернутися до відповідних державних органів з вимогою примусити зобов'язаних осіб виконати певні дії. Таким чином у наданій можливості правового захисту суб'єктивного права і виявляється юридична гарантія здійснення прав на промислову власність. Правовою формою звернення за правовим захистом в сфері промислової власності законодавчо визначені позовна заява та скарга.

У той же час, захисту та охороні промислової власності з одного боку, і двом стадіям державної патентної системи, з іншого — притаманні загальні риси. Мова йде, перш за все, про те, що і охорона, і захист за своїм юридичним змістом проявляються як цивільно та адміністративно-правові відносини, що регулюються нормами процедурального та процесуального права. Процедура отримання охорони і процесуальний порядок захисту промислової власності прямо передбачені в законі.

Щодо співвідношення “охорона” і “захист” у часі, то слід зазначити наступне. Як свідчить аналіз законодавства та практика діяльності відповідних державних органів реалізація правової можливості отримання правового захисту може виникнути або в процесі розгляду питання про надання охорони компетентним державним органом, або після отримання охоронного документу, коли є факт неправомірного використання об'єкта промислової власності. Таким чином, адміністративно-правовий захист пов'язаний з першою стадією державної патентної системи. У той же час захист промислової власності, як діяльність відповідних державних органів, не слід розглядати тільки в такому юридично-правовому значенні, що він надається визнанням об'єктам промислової власності при наявності юридичних фактів, які характеризуються як неправомірне посягання. Держава забезпечує правовий захист, реалізуючи правові можливості на отримання правової охорони, що підтверджується встановленням права конвенційного пріоритету.

Похідний характер правового захисту особливо яскраво виявляє себе з огляду на те, що охоронний документ поширюється лише на окремих суб'єктів права, має обмежену сферу дії у часі і території. Зокрема, можна сказати, що у випадку, якщо охоронний документ отриманий в інших державах, або отриманий Євразійський або Європейський патент, то захист здійснюється відповідно до національного та міжнародного законодавств, які застосовуються на визначених територіях дії охоронного документу.

Підсумовуючи викладене є підстави зробити висновок, що правовий захист промислової власності завжди ніби супроводжує об'єкти промислової власності. Це стосується як об'єктів промислової власності, яким надана правова охорона, так і об'єктів, щодо яких вирішується питання щодо її надання. Захист не може існувати самостійно, бути самодостатнім, тому що він виявляється тільки в моменти порушення встановленого режиму охорони об'єктів промислової власності. Правова охорона не забезпечена правовим захистом не може досягти основної мети — визнання за відповідним суб'єктом належних йому певних суб'єктивних прав в сфері промислової власності, а правовий захист спрямований на поновлення порушених прав та законних інтересів цих суб'єктів.

Системний підхід при вивченні проблеми захисту промислової власності, як відповідної юрисдикційної діяльності державних органів та стадії державної патентної системи, потребує аналізу особливостей щодо окремих об'єктів промислової власності, а також її системного розгляду на предмет виявлення подібних сукупностей елементів і зв'язків між ними, які притаманні цій стадії щодо різних об'єктів промислової

власності, визначення взаємозв'язків між ними як частинами єдиної цілої системи охорони промислової власності.

Правова охорона та захист промислової власності забезпечені відповідним механізмом.

Аналіз механізму правової охорони об'єктів промислової власності передбачає встановлення єдиних принципів та розкриття закономірностей забезпечення такого процесу щодо різних об'єктів промислової власності.

Для характеристики механізму правової охорони промислової власності скористаємось визначенням, запропонованим В. Н. Протасовим. На його думку поняття “механізм” використовується для характеристики важливих, значних і разом з тим локальних, чітко окреслених, з вираженою динамікою утворень в середині правової системи, що мають міцні структурні і функціональні зв'язки всіх елементів, націлених на вирішення певної задачі. При використанні поняття “механізм” акцент повинен переноситися і на структуру, і на динаміку явища, що вивчається.

Категорія “механізм правової охорони” є однією із складових, яка охоплюється категорією “механізм правового регулювання”, яка досить ґрунтовно розроблена в теорії права. Значний вклад в розвиток цієї категорії свого часу вніс С. С. Алексєєв, який визначив механізм правового регулювання, як взяті в єдності всю сукупність юридичних засобів, за допомогою яких забезпечується правовий вплив на певні суспільні відносини. С. С. Алексєєв визначав, що поняття правового регулювання включає в себе всі елементи юридичної надбудови в динамічному, системному вигляді, яке характеризує всю систему юридичного інструментарію, який забезпечує правовий вплив на суспільні відносини. Таке ж широке визначення механізму правового регулювання дає П. Рабінович, визначаючи, що ним є система всіх державно-правових (юридичних) засобів, за допомогою яких держава здійснює владний вплив на суспільні відносини. Оцінюючи значення поняття механізму правового регулювання в системі правових категорій, інший відомий юрист А. М. Васильєв писав: “Встановлення даної категорії мало важливе значення для розвитку правової теорії, бо вона виявила зв'язки між всіма елементами механізму, поза якими ці елементи не можуть існувати. Ця категорія зафіксувала конкретні зв'язки і рух, що існують в правовій формі”.

Враховуючи викладене, пропонується поняття “механізм правової охорони та захисту” визначити як важливе, чітко окреслене правове явище, що має структурні і функціональні зв'язки всіх елементів юридичної надбудови, націлених на охорону та захист об'єктів промислової власності. Механізм правового захисту в сфері промислової власності є системою заходів, які здійснюють уповноважені державні органи. Ці заходи спрямовані на визнання, відновлення порушених прав, припинення або зміни правовідносин шляхом прийняття відповідних рішень. Він охоплює сукупність взаємопов'язаних процесуальних засобів захисту промислової власності, необхідних і достатніх для реалізації охоронних правовідносин матеріального права, здійснюється на підставі законів та підзаконних нормативних актів, в яких передбачені процесуальні норми, що служать для реалізації матеріальних норм права, які встановлюють правовий режим охорони промислової власності.

Механізм правового захисту прав на отримання охорони заявлених пропозицій в разі невизнання їх об'єктами промислової власності, проведення їх експертизи обмежується лише застосуванням адміністративних засобів впливу, оскільки із факту створення об'єкту промислової власності виникає право на подання заявки на отримання охоронного документу. У той же час механізм захисту промислової власності не обмежується лише застосуванням адміністративних засобів впливу. Механізм захисту промислової власності після отримання охоронного документу, тобто після юридичного визнання компетентним органом держави факту відповідності сформульованого рішення, пропозиції встановленим критеріям, включає в себе поряд з адміністративно-правовим, цивільно-правові та процесуальні засоби впливу. Тому механізм захисту у сфері промислової власності слід розглядати як складне, системне, комплексне правове явище, яке включає в себе поряд з адміністративно-правовим, цивільно-правові та процесуальні засоби впливу.

Для механізму захисту промислової власності характерна наявність двох стадій. Перша складається з позитивної діяльності відповідних державних органів, яка реалізується через надання, забезпечення можливості адміністративно-правового захисту промислової власності (стадія розробки та прийняття відповідних правових актів). Зміст другої стадії захисту промислової власності зводиться до правореалізації. Формою її виступає процес.

Юридичним фактом для порушення захисту промислової власності є порушення, і тоді застосовуються державний примус у вигляді правових санкцій.

Механізм правового захисту в сфері промислової власності за своїм правовим режимом, способами, методами, специфікою юридичних фактів, з якими пов'язується його динаміка, значно відрізняється від виду об'єкта промислової власності, яким надається правовий захист.

Механізм адміністративно-правового захисту від недобросовісної конкуренції у сфері промислової власності за своїм правовим режимом, способами, методами значно відрізняється від механізму адміністративно-правового захисту об'єктів промислової власності. Адміністративно-правовий захист від недобросовісної конкуренції починається з моменту вчинення правопорушення, які посягають на належні особі права та встановлений правовий режим. Захист від недобросовісної конкуренції в адміністративно-правовому порядку може здійснюватись шляхом визнання порушених прав на промислову власність, і пов'язані з ними інші права, посягання на які визначається як недобросовісна конкуренція, відновлення становища, яке існувало до порушення права, припинення дій, які порушують суб'єктивні права та інтереси заінтересованої особи, шляхом припинення або зміни правовідносин, застосування до правопорушників заходів юридичної відповідальності у вигляді конфіскації контрафактних товарів та стягнення штрафу.

При цьому механізм правового захисту спрямований на визнання порушених суб'єктивних прав, відновлення становища, яке існувало до порушення права, припинення дій, які порушують право, відшкодування шкоди та застосування адміністративних санкцій. У процесі здійснення правового захисту виникають правові (процесуальні) відносини між суб'єктом і уповноваженими державними органами.

Динаміка функціонування механізму адміністративно-правової охорони промислової власності пов'язано з наявністю обов'язкового волевиявлення особи, яке спрямоване на реалізацію її прав на всіх стадіях державної патентної системи. Тільки подання заявки на видачу охоронного документу породжує відповідні правовідносини між заявником і державою щодо визнання певного творіння об'єктом промислової власності. Цей факт засвідчується видачею охоронного документу, і навпаки факт невизнання результату творчої діяльності об'єктом промислової власності проявляється у відмові у видачі охоронного документу. Ця діяльність реалізується у формі адміністративно-правових правовідносин, де суб'єкт (заінтересована особа) вступає у відносини з відповідними державними органами. Визнання або невизнання творчого результату об'єктом промислової власності виступає як діяльність відповідних державних органів і за своєю суттю є владною.

Специфіка правоохоронних відносин, які виникають у процесі динамічного функціонування механізму адміністративно-правового захисту за своєю суттю є відносинами влади і управління та суттєво впливають на зміст правового становища суб'єктів адміністративно-правового захисту. Останній момент потребує свого спеціального розгляду.

Сторона, яка наділена владними повноваженнями, представлена державними органами та посадовими особами, що мають відповідні юрисдикційні повноваження. Виходячи з видів і форм такої діяльності до даних органів слід віднести: Державне патентне відомство, Антимонопольний комітет України, Державний митний комітет. Вони розглядають конкретні справи, що виникають у сфері промислової власності, застосовують до правопорушників відповідні санкції. Всі ці органи та посадові особи хоча і наділені юрисдикційними повноваженнями, але їх роль в процесі порушення провадження у справах з адміністративно-правового захисту промислової власності є пасивною. Це означає, що процес розпочинається з ініціативи іншої зацікавленої особи за її скаргою. У цьому порядку така особа реалізує надане їй право на захист. Цьому праву кореспондує обов'язок відповідних державних органів прийняти до свого розгляду таку заяву або скаргу, і винести по ній рішення. Особливість правового становища державних органів виявляється в тому, що виконання такого обов'язку є одночасно формою реалізації повноважень державних органів і виконання ними свого призначення в механізмі держави.

Правовий захист промислової власності забезпечується правовим механізмом, який передбачає здійснення процесуально закріплених процедур визнання та поновлення порушених прав. З динаміки функціонування механізму захисту промислової власності впливають адміністративно-правові особливості реалізації суб'єктивних прав на захист. При цьому характерна наявність двох взаємозалежних стадій. Перша стадія — стадія отримання правової охорони — при встановленні факту відповідності заявленого результату встановленим вимогам, яким повинен відповідати об'єкт промислової власності, визначення меж правової охорони. На цій стадії об'єктом захисту є право на реєстрацію об'єктів промислової власності. Після видачі охоронного документу настає друга стадія захисту. Особливістю цієї стадії захисту є права, що охороняються патентом або свідоцтвом на об'єкти промислової власності. Так, законодавство про товарні знаки передбачає, що захист може здійснюватись шляхом доказу факту реєстрації. Захист від недобросовісної конкуренції полягає в припиненні правопорушень, які завдають шкоди охоронюваним відносинам добросовісної конкуренції, посягає на охоронюваний порядок використання об'єктів промислової власності іншими особами, в тому числі і без дозволу зареєстрованого власника охоронного документу.

Перша стадія, при якій визнаються права того, хто створює промислову власність та відбувається державне визнання, реєстрація винаходів, корисних моделей, промислових зразків, виступає як передумова для встановлення певних юридичних фактів, при наявності деяких умов розвитку — об'єкта промислової власності і охоронних правовідносин.

Необхідно розглянути питання щодо встановлення моменту, з яким пов'язується початок дії механізму захисту промислової власності, а також визначити факти, за наявності яких такий захист припиняє свою дію.

Встановлення цього має важливе значення, оскільки створення самого нематеріального об'єкта творчої діяльності ще не тягне захисту промислової власності. Деякі об'єкти захисту можуть і не отримати правової охорони, але до моменту встановлення цього потребують свого захисту, в тому числі і від недобросовісної конкуренції. Нині ці питання залишаються недостатньо дослідженими в юридичній літературі і не вирішеними в законодавстві.

Механізм правового захисту реалізується через прийняття адміністративного рішення посадовими особами, які наділені адміністративними повноваженнями, після проведення встановлених адміністративних процедур.

У випадку виявлення незгоди з прийнятими адміністративними рішеннями або при виявленні порушення особистих прав на об'єкти промислової власності захист прав може здійснюватися у формі адміністративного або цивільного процесу. Адміністративний процес порушується у передбачених законом випадках, і включає в себе перевірку, перегляд раніше прийнятих адміністративних рішень, залишення їх в силі, часткову зміну або прийняття нових. При цьому адміністративний процес необхідно розглядати як різновид адміністративної процедури, направленої на виявлення, реалізацію матеріальних правовідносин з метою захисту суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів.

Як висновок, необхідно зазначити, що механізм правового захисту промислової власності складається з важливої, чітко окресленої системи забезпечення правового захисту промислової власності з внутрішньою динамікою. На підставі аналізу законодавства та практики діяльності відповідних державних органів можна стверджувати, що термін реалізації права на захист визначається з моменту подання заявки і закінчується моментом реалізації повноважень по захисту та поновленню порушених прав або закінченню строків правової охорони. Тобто право на захист виникає одночасно з правом на охорону промислової власності.

Механізм захисту промислової власності повинен забезпечувати реалізацію норм матеріального права, визначених в законах про охорону промислової власності.

На жаль більша частина норм, що містяться в законах з питань охорони промислової власності, не розрахована на пряме застосування, а кількість посилкових та бланкетних норм ще досить значна. Наявність великої кількості нормативних актів, які сприяють формалізації процесів визнання об'єктів промислової власності, призводить до звуження можливості суб'єктів у подальшому отримати відповідний правовий захист. Закони з питань промислової власності не чітко визначають процедуру подання оскаржень та засоби захисту. Наявність складних юридичних фактів встановлюється не законом, а підзаконними нормативними актами. З іншого боку, підзаконні нормативно-правові акти начебто врегульовують питання, визначені в законах, як "білі плями", але не вирішують основного питання — забезпечення державного захисту прав власників промислової власності. Нормативні акти повинні, з одного боку, установлювати чіткі правові рамки, а з іншого — бути достатньо процесуально гнучкими для застосування конкретних механізмів адміністративно-правового захисту.

Правову основу функціонування повноцінної системи захисту промислової власності мусить визначити спеціальне законодавство, метою якого повинно бути законодавче оформлення механізмів в частині здійснення захисту прав на промислову власність. Основна мета полягає в тому, що необхідно безпосередньо створити законодавчі умови у здійсненні права на захист через спеціально створені органи, які будуть зобов'язані вирішувати всі спори, що впливають з адміністративних правовідносин в сфері промислової власності. Це дозволить об'єктивно вирішувати спори, сприяти чіткому виконанню повноважень державними органами, покладеними на них Законом.

Створення системи захисту прав в порядку адміністративного провадження слід було б проводити з урахуванням досвіду розвинутих європейських країн, який свідчить про необхідність розробки відповідної нормативної бази, яку можуть складати, насамперед, законодавство про єдині адміністративні процедури. До складу такого законодавства слід віднести і правові акти, які визначають статус спеціалізованих органів, їх завдання, сферу дії, функції та повноваження, склад і структуру, порядок здійснення функцій, гарантії забезпечення їх діяльності по вирішенню справ, що витікають з адміністративно-правових відносин.

Необхідно створити відповідний комплексний організаційно-правовий механізм захисту прав та законних інтересів суб'єктів суспільних відносин, що виникають у процесі створення та використання винаходів, корисних моделей, промислових зразків та знаків для товарів і послуг. Адміністративно-правовий захист промислової власності повинен визначатися законодавчими актами, які мусять наближатися до Європейської патентної системи захисту промислової власності.

Проблеми, наведені вище, не вичерпуються прийняттям нового законодавства в сфері промислової власності. Необхідна розробка на державному рівні комплексного організаційно-правового механізму захисту прав та законних інтересів суб'єктів суспільних відносин, які виникають в процесі створення та використання винаходів, корисних моделей, промислових зразків та знаків для товарів і послуг. В Україні відсутній достатньо розвинений інститут юридичної відповідальності за правопорушення в сфері створення та використання об'єктів промислової власності, особливо на стадії розгляду заявок та експертизи (на стадії отримання правоохоронних документів). На законодавчому рівні відсутній механізм розгляду справ в адміністративному порядку, які виникають в процесі створення та використання промислової власності в Україні. Такий організаційно-правовий механізм повинен бути спрямований на розвиток інституту адміністративної відповідальності у сфері промислової власності та удосконалення процедури захисту прав творців інтелектуальної власності, що відбувається в адміністративному порядку, створення та розвиток організаційно-правових гарантій захисту промислової власності.

Окрему групу норм складають норми, які регулюють відносини по захисту промислової власності, причому відносини, що виникають до моменту отримання правової охорони, регулюються адміністративно-правовими засобами на підставі адміністративних норм, а ті, що виникають на стадії використання об'єктів промислової власності, регулюються, здебільшого, нормами адміністративного, цивільного, цивільно-процесуального права.

Література

1. Алексеев С. С. Общие дозволения и общие запреты в советском праве. — М., 1989. — С. 192.

УДК 352(477.85)(091)“1849/1918”

М. В. Никифорак
*Чернівецький національний університет
ім. Юрія Федьковича (м. Чернівці)*

ДОСВІД КРАЙОВОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ БУКОВИНОЮ У СКЛАДІ АВСТРІЇ (1849–1918)

Конституція 4 березня 1849 року вилучила Буковину з управління галицької адміністрації і надала їй деяку автономію у вирішенні внутрішніх питань. Край був визнаний окремою коронною землею з титулом герцогства. Кордон Буковини і Галичини проходив по лінії: Карпатський вододільний хребет — Кути — Вижниця — Заліщики — Мельниця — р. Дністер.

Після обнародування цісарської конституції була створена комісія у складі 15 осіб, яка виробила проект крайової конституції. Затверджений цісарським патентом від 29 вересня 1850 року, він став, по суті, тимчасовим законом, що визначав статус краю. У ньому підтверджувалося, що Буковина є окремою коронною землею імперії, що її відносини з монархією регулюються державною конституцією через представництво у рейхсраті, що всі народи Буковини рівноправні і їм надаються необмежені права на розвиток своєї національності і мови, що герцогство отримує свій герб. Першим тимчасовим намісником Буковини 23 березня 1849 року призначений Едвард Бах (брат міністра О. Баха). З червня цього ж року і до березня 1853 року цю посаду займав Адальберт фон Геннігер.

8 жовтня 1850 року видане розпорядження міністерства внутрішніх справ про адміністративний устрій та політичне управління Буковини. Край поділявся на 6 повітів (Чернівецький, Кіцманський, Вижницький, Радівецький, Кимполунгський і Сучавський).

Тимчасове управління тривало аж до розпорядження міністерства внутрішніх справ, юстиції і фінансів від 19 січня 1853 року. На підставі цісарського патенту від 14 вересня 1852 року воно регламентувало політичне управління коронними землями. Крупні коронні землі отримали статус намісництва і